

LBRIS

We know
books

Szamos Plusz
2024

Limes Kiadó
Kolozsvár
2024

Tartalomjegyzék

Elek György: Tudással a befolyásolhatóság ellen	5
Csirák Csaba: Jókai Mór Szatmárnémetiben	7
Csirák Csaba: Jókai Mór <i>Dózsa György</i> című drámájának szatmárnémeti bemutatója	12
Csirák Csaba: A Szatmár vármegyei látogatás irodalmi lenyomatai Jókai Mór munkáiban	19
Csirák Csaba: <i>A lösei fehér asszony</i> bemutatója a szatmárnémeti színpadon	36
Csirák Csaba: Jókai Mór és a színház	43
Csirák Csaba: Kell-e a 21. században Jókai?	67
Boór Béla: A szatmári dohánybeváltó	69
Muhi Sándor: Ezerszínű Szamos	75
Bálint Kati: Már Egyiptomban is olvassák a Szatmári Kalendáriumot!	81
Matusinka Beáta: Inspiráció, Erdélyben?!	85
Lakatos-Fleisz Katalin: „Ilyen volt a magyar Don Kihóte ebben a korszakban”	91
Jáger dr. Péter Mónika: Érzékelés és képi értelem	95
Bertha Zoltán: „Hogy folytatódjék a történelem...”	106
Dr. Király Lajos: A zene eksztatikus dimenziói	113
Elek György: A diákirodalomnak saját intézményrendszere van	123
Csörsz Rumen István: Vágáns költészet, diák(b)irodalom	129
Elek Eszter: Fantasztikus lehetőség, de egyre nagyobb kihívást jelent	132
Elek György: Nagyon fontos a közösségépítés a családban és a társadalomban	141

Szerkesztette: Elek György
Borítóterv: Varga-Telegdy Evelyn
Korrektúra: Sógor Beáta
Számítógépes tördelés: Szilágyi Sándor

Megjelent a Szatmár Megyei Tanács támogatásával,
a Szatmár Megyei Hagyományörző Forrásközpont gondozásában,
a Szamos-könyvek sorozatban

ISSN 3008-3435
ISSN-L 3008-3435

© Editura Limes, pentru prezenta ediție
Str. Castanilor, 3
407280 Florești – Cluj
Tel.: 0723/194022
Email: edituralimes2008@yahoo.com
www.edituralimes.ro

Elek György

Tudással a befolyásolhatóság ellen

Ebben az évben is kézbe veheti az olvasó a Szamos Plusz kötetet. Ez az ötödik összeállítás, melyben olyan cikkek, tanulmányok, esszék és más műfajban megírt írások találhatók, melyek terjedelmük és műfaji besorolásuk miatt nem kerültek be a Szamos folyóiratba. A cél nem változott. Színvonalas és tanulságos olvasmányokat igyekszünk ezeken a köteteken keresztül eljuttatni az olvasókhoz, akiket a szövegek gondolkodásra, még hatékonyabb tanulásra és önképzésre készítetnek.

Minden nap megtapasztaljuk, milyen óriási ütemben terjed a bulvár, a tömegkultúra köntöse alá bújtatott butítás... Felbecsülhetetlen érték, hogy a könyvek és a nyomtatott kiadványok mellett megjelent digitalizált platformok sokkal gyorsabban juttatnak el az érdeklődőkhöz információkat, kulturális és tudományos tartalmakat, mint a klasszikus médiumok és nyomtatványok. A nyomtatott újságok, lapok, könyvek és kiadványok háttérbe szorulásának viszont máris észlelhető a következménye: az emberek lexikális tudása csökken, nem rendelkeznek azokkal az ismeretekkel, melyek szükségesek a szellemi fejlődéshez. Sokan mintegy cáfolásként azzal érvelnek, hogy az interneten sokkal több ismerethez lehet jutni, sokkal gyorsabban, állítva, hogy azok, akik nem élnek a lehetőséggel, önhibából maradnak képzetlenek. Ez az állítás is lehet igaz, viszont arról sem szabad megfeledkezni, hogy éppen a gyorsaság miatt maradunk le vagy meggyünk el lényeges dolgok mellett. A telefonon bármi bármikor megtalálható szlogent hamar elfogadjuk, a gyors keresés viszont olyan dolgokra korlátozódik, melyek lehetnek népszerűek, de messze elmaradnak a fejlődéstől. A nyomtatott kiadványok beszerzése, olvasása, értelmezése és az így szerzett ismeretek felhasználása lassúbb, de tartósabb és hatékonyabb folyamat. Azok a véleményformálók, akik a tömegkultúrát népszerűsítik és igyekeznek annak gyakorlására készíteni az embereket – főként a fiatalokat –, tudják, hogy a kevésbé képzett, hiányos ismerettel rendelkező személyeket lehet saját céljaik, érdekeik elérésére felhasználni. Amikor mi még hittük, hogy a nyugati társadalmak fejlettsége számunkra utólérhetetlen, akkor már folyamatban volt a nyugati kultúra leépítése, másként fogalmazva átértékelése, korszerűsítése. Ma már látjuk, az a cél, hogy az emberek többségét úgy lehessen befolyásolni, ahogy a hatalmi érdekek kívánják, ez pedig úgy a legkönnyebb, ha egy könnyen irányítható, széles réteget alakítanak ki, amely megelégszik a könnyed szórakozást biztosító tömegkultúrával.

Mit tehet a Szamos Plusz, mit tehetnek a Szamos kiadványok, hogy felhívják a figyelmet a ránk váró veszélyekre? Tanulásra, önnevelésre int. A mai, felbolydult világban talán nem is olyan nehéz normálisnak maradni és nem a divatosnak tűnő tudatlanságot követni.

Csirák Csaba

Jókai Mór Szatmárnémetiben

A város kulturális és társadalmi életének jegyzett eseménye Jókai Mór látogatása 1876-ban Szatmárnémetiben. A Jókai-látogatásra nemzeti színű zászlókkal fellebögözött város és hatalmas tömeg várta az írófejedelmet. Vendéglátója a berenczei Kováts Eduárd családja volt.

A Szatmárnémetiben főevadot (szeptembertől virágvasárnapig) töltő színtársulatok nem kényeztették el közönségüket Jókai Mór műveinek színpadi változataival. Az író városunkban tett látogatását megelőzően 1870 októberében Miklósy Gyula színigazgató tűzte műsorra a Szigetvári vértanúkat, majd tavasszal Egressy Ákos vendégszereplésével a Dózsát láthatta a közönség. A város kulturális és társadalmi életének jegyzett eseménye Jókai Mór látogatása 1876-ban.

1876 tavaszán még Olaszországban járt Jókai, hogy Egy az isten című regényéhez tanulmányokat folytasson. 1876. augusztus 14-én, délután 6 órakor érkezett Nagybányáról Szatmárnémetibe Domahidy Ferenc, Teleki Sándor honvédezzredes, dr. Fekete Soma (1826–1908) megyei főorvos társaságában, írja Vita Zsigmond Jókai Erdélyben című könyvében (Kriterion Könyvkiadó, Bukarest 1975).

Több régi ismerős és jó barát találkozott ezúttal. A Bécsben frissen végzett dr. Fekete Samu (szülőfalujában, Mikolában még Schwarcz Sámuel) az 1848–1849-es szabadságharc kitörésekor azonnal jelentkezett a Bem parancsnoksága alá tar-

tozó Vilmos huszárezredbe, ahol mint ezredorvos nyert alkalmazást. Itt ismerkedett meg Domahidy Ferencel (1824–1902), Czerjék Imrével, Nagy Dániellel, akik Szatmár me-

A szamosangyalosi Domahidy kúria

Domahidy Ferenc (1824-1902)

gyei honvéd huszártisztek voltak. Ez a momentum azért fontos, mert a Domahidy Ferencsel kötött barátság bírta rá, hogy a kiváló orvos hazatérjen Szatmárba, és itt telepedjen le a szabadságharc után.

A Jókai-látogatásra nemzeti színű zászlókkal fellobogózott város és hatalmas tömeg várta az írófejedelmet. Vendéglátója a berenczei Kováts Eduárd (1823-1898) családja volt. Jókai a Deák téri házában lakott, ott, ahol Petőfi is több alkalommal megszállt. Jókai szatmárnémeti látogatásának egyik, ha nem legfontosabb célja, hogy felkeresse Petőfi nyomait. Ezért tett látogatást a Rákóczi utcában az Olchváry családnál, ahol jegyben járása idején Petőfi is szívesen látott vendég volt. Olchváry Pál tábla-

bírónak Dengelegen voltak birtokai, Szatmárnémetiben pedig két szép lánya és két háza a Rákóczi utcában. Művelt ember, akinek könyvtára, zongorája volt a házban, állítólag Liszt Ferenc ismerőseihez tartozott. Sokat tett a környékbeli cigányzenészek taníttatásáért. Idézzük Jókai Mór sorait:

„Ez úri családnak két leánya volt: Lilla és Berta. O. Lilla, akkor ünnepelt szépség, derült kedély, művelt lélek, gyakran tartott Petőfivel költői versenyt, versben beszéltek együtt – Szatmár vidékén ez megszokott társalgási tréfa. Az urak egymás közt versekben leveleznek, adomáikat versben örökítik meg, áldomásaikat versben mondják el, s Petőfi kitűnő volt rögtönzésben, O. Lilla pedig a tárgy feladásában.

Berta ellenben alig tizennégy éves, ábrándos, szelíd szóke szépség, a gyermeknaivság vonásaival arcán. Valódi kis angyal volt akkor. Petőfi ezt mondta e szóke angyalnak:

– Ha Júliámat olyan nagyon nem szeretném, önnek a lábaihoz borulnék, hogy imádjam.

– Engem bizony ne imádjon – mondá neki a szóke gyermek – mert énnekem maga úgyse kell, hanem, ha maga olyan nagy költő, hát írjon nekem egy verset, de mindjárt: hadd látom, hogy csinálja.

Petőfi rögtön írószereket adatott magának, s csak arra kérte a szép felszólítót, hogy üljön ott előtte, amíg költeményét megírja, hogy arcáról gyűjthassa meg költői föllángolását. S aztán úgy írta meg e költeményt, mint egy arcképfestő az előtte ülő mintáról. A két kedves hölgy így mondta el nekem e szép epizódot Petőfi életéről, mikor harminc év után szerencsém volt vendégük lenni” – emlékezik Jókai Mór az Olchváry családnál eltöltött órákra.

Petőfi Sándor „O. B. kisasszonyhoz” című versének ennyi a története. A város

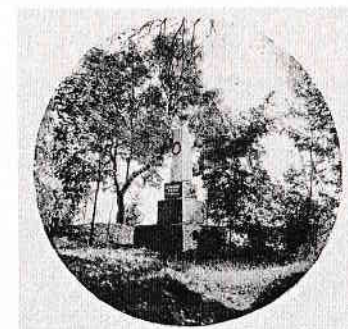
egyik művelt nemesi családja, az Olchváry, a maguk módján támogatói voltak minden ilyen tevékenységnek. Íme az Olchváry Berta kisasszony megrendelésére és jelenlétében, róla született és neki dedikált vers:

O. B. kisasszonyhoz

Szép multság téged nézmem
Szóke kisleány,
Te kis bimbó az ifjúság
Rózsafáján!
Elnézném én szemed s ajkad
Untalan;
Ajkadon szíved s szemedben
Lelked van.
Szíved, lelked, mind meglátom,
Ha rád nézek;
Csendes még az, mint a téli
Madárfészek.
Várj csak, várj, ha majd eljő a
Kikelet,
Mily zajos néppel telik meg
Kebeled.
És az szép, legszebb idője
Életünknek,
Amidőn a szív először
Népesül meg,
Amidőn kíséretével
Benn terem
A hatalmas nagy király, a
Szerelem.
Kísérői: öröm, bánat,
Könny, mosolygás,
Kétség, remény, és ki tudja:
Mi minden más?
E sok vendég úgy megtölti
A szívet,
Hogy ez, szegény, szinte-szinte
Megreped.
És ez a nép egyre lót-fut,
Föl s le nyargal,

Berenczei Kováts Eduárd
(1823-1898)
Muhi Sándor grafikája

Ilyennek látta Jókai
a szatmári béke emléktábla

Nem nyugosznak, dörömböznek
Éjjel-nappal.

És nekünk e zaj, mely soha
Nem szűnik,
Oly nagyon fáj és oly nagyon
Jólesik!...

Mit mosolygasz, mit mosolygasz,
Csintalan lány?

Amit itten magyaráztam,
Már tudod tán?

Oh nem, ezt még nem teszem föl
Felüled!

De ha így van?... annál jobban
Becsüllek.

Gróf Teleki Sándor

Az Olchváry család szent ereklyeként őrizte meg a tollat, amellyel Petőfi megírta a Bertának címzett verset. Ugyanezzel a tollal írta meg Petőfi a Júliával való egybekelés eseményére szóló meghívót Tompa Mihálynak és Jókai Mórnak.

Folytassuk a Jókai-látogatás történetével. Este 9 órakor a Lövölde (ma Kosuth-kert) helyiségében fogadást rendeztek a nagy író tiszteletére, és egy ezüst-serleggel lepték meg. A háromszáz terítékes vacsorán felköszöntők egész sora hangzott el. Jandrisics János (1837–1899), szentszéki ülnök, a Királyi Katolikus Gimnázium tanára, Jókainé Laborfalvi Rózára (1817–1886) mondta köszöntőjét. Páskuj Lajos (1825–1887) szatmári esperes-költő szózatát a mai napig megőrizték az érdekességeket szorgalmasan gyűjtögetők. A megsárgult papírszeleten piros ceruzával aláhúzták a Jókai művek címeit. Betuker Józsefné Szödényi Mária tanítónő gyűjteményéből jutott el hozzánk Páskuj Lajos pap-költő Jókai művek címeinek humoros felsorakoztatásával fűszerezett köszöntő: „Kívánjuk, hogy legyen: Egy

A berenczei Kováts-ház vendége volt Jókai Mór
1876-ban

új földesúr, Egy magyar nábob,
egy valódi Aranyember, hogy
soha ne aggassa az Enyém tied
kérdése, hogy sohase mondhas-
sa ezek Szomorú napok, hanem
Hétköznapjai váljanak vasárna-
pokká, legyen ő ez után is Egy
ember, aki mindent tud, s Mire
megvénülünk mi, Ő akkor is fi-
atal kedéllyel, ifjú lélekkel moso-
lyogjon a Szerelem bolondjain és
az Élet komédiásai felett, hogy

megírhasa a 21-ik század regényét, amint megírta a Jövő század regényét.” (Születtek még versek is Jókai regénycímekkel, meséli Thoroczky Sándor tanár úr. A kommunista korszakban, az 1960-as években, kézzel írott verset adogattak egymásnak a fiatalok, amely a rendszer ellen lázította a polgárt. Sajnos ennek a versnek nyoma veszett.)

Másnap, 1876. augusztus 15-én, magas rangú kísérettel – Domahidy István (1835–1921) főispán, Páskuj Lajos kanonok, Boros Bálint (1818–1896) országgyűlési képviselő, Teleki Sándor (1821–1892) – indult Angyalosra Domahidyékhoz. Útközben meglátogatták a Rákóczi szabadságharcot lezáró fegyverletétel emlékművét, amit Jókai lerajzolt.

A város igyekezett kapcsolatban maradni a nemzet nagy írójával, aki személyes jelenlétével 1876 augusztusában tüntette ki városunk polgárait. 1893-ban Jókai Mórt megválasztották a Szatmárnémeti Társaskör dísztagjának, amelyet a nagy mesélő levélben köszönt meg.

Feszty Árpádné Jókai Róza